

ΚΛΙΜΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (Φεβρουάριος 2008)

Συγγραφέας: Στ. Δήμας

I

Οι «σκεπτικιστές του κλίματος», αυτοί που αρνούνταν πεισματικά την ύπαρξη του προβλήματος, είναι πλέον ελάχιστοι. Η επιστήμη έχει μιλήσει, με σχεδόν απόλυτο βαθμό συναίνεσης, για τα αίτια, τις επιπτώσεις και την αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών. Η αμφισβήτηση των πορισμάτων της επιστήμης στο ζήτημα αυτό δεν είναι πλέον δυνατή.

Οι κλιματικές αλλαγές έχουν αποκτήσει τεράστια σημασία και όχι μόνο περιβαλλοντική. Έχουν σημασία οικονομική, κοινωνική και πολιτική. Έχουν σημασία στους τομείς της υγείας, της εξωτερικής πολιτικής και της διεθνούς ασφάλειας. Στην Ευρώπη και στον κόσμο πρόκειται για ζήτημα που απασχολεί τις πολιτικές ηγεσίες πλέον σε επίπεδο κορυφής. Είναι δεδομένο, παρά τα όσα μπορεί να διατείνονται ορισμένοι, ότι δεν πρόκειται για θέμα επικαιρότητας που θα χαθεί κάποια στιγμή από τον πολιτικό ορίζοντα. Το ζήτημα αυτό θα είναι μαζί μας, δυστυχώς, για πολύ καιρό. Χρειάζεται επομένως η συνεχής ενεργοποίηση όλων, πολιτών, κυβερνήσεων, κοινοβουλίων, μέσων μαζικής επικοινωνίας, διεθνών οργανισμών, τοπικών κοινωνιών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, επιχειρήσεων, μη κυβερνητικών οργανώσεων, ώστε να λαμβάνονται τα σωστά μέτρα και να εφαρμόζονται αποτελεσματικά.

Η αντίφαση, που υποστήριζαν αρκετοί ως και πρόσφατα, ότι υφίσταται ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος και ειδικότερα την καταπολέμηση των κλιματικών αλλαγών απλώς δεν υπάρχει. Η ανάπτυξη της οικονομίας μπορεί και πρέπει να γίνει με σεβασμό προς το περιβάλλον και την αρχή της αειφορίας και με ενσωμάτωση κλιματικών παραμέτρων στις διάφορες πολιτικές. Μάλιστα η μεταμόρφωση των οικονομιών που συντελείται σήμερα με τη μετάβαση σε μια εποχή χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα δημιουργεί νέες οικονομικές

ευκαιρίες. Προωθείται η οικολογική καινοτομία και δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας σε τομείς όπως είναι οι καθαρές τεχνολογίες.

Η πιο δυνατή ίσως εικόνα που έχουμε σχηματίσει όλοι για τις επιπτώσεις των κλιματικών αλλαγών είναι το λιώσιμο των πάγων στην Αρκτική. Γενικότερα, πάντως, οι αρνητικές συνέπειες των κλιματικών αλλαγών γίνονται αντιληπτές ολοένα και πιο καθαρά. Και αν δεν ληφθούν έγκαιρα και σε παγκόσμιο επίπεδο τα κατάλληλα μέτρα, οι συνέπειες θα είναι καταστροφικές. Πρέπει δε να θυμόμαστε ότι οι κλιματικές αλλαγές οδηγούν σε αποσταθεροποίηση του κλίματος, και σε ακραία, ανεξέλεγκτα φαινόμενα - όχι σε μια γραμμική, προβλέψιμη υπερθέρμανση.

Υπάρχουν βεβαίως και οι παραδοξολόγοι - ελάχιστοι ευτυχώς. Αυτοί που υποστηρίζουν ότι η αλλαγή του κλίματος και η υπερθέρμανση του πλανήτη μπορεί να αποτελεί ενδεχομένως ακόμη και θετική εξέλιξη, αφού π.χ. θα φύγει ο τουρισμός από τη Μεσόγειο και θα γίνει τουριστικός προορισμός η Βόρεια Θάλασσα. Ή, ακόμη, ότι στη Σιβηρία, που θα έχει γίνει εντωμεταξύ θερμότερη, θα μπορούν να καλλιεργούνται μπανάνες. Αν δεν ήταν άποψη ενός συμβούλου του Ρώσου Προέδρου, δημοσιευμένη στο διεθνή τύπο, θα ηχούσε απλά ως αστείο... Η αποσταθεροποίηση του κλίματος, που ανέφερα πριν, σημαίνει με απλά λόγια ότι δεν είναι γνωστό ποιές περιοχές θα γίνουν θερμότερες ή ψυχρότερες και ποιοί θα υποφέρουν περισσότερο.

Πάντως είναι ενδιαφέρον να συγκρατήσουμε ότι στο επίπεδο του πλανήτη, η κλιματική αλλαγή είναι «κοινωνικά άδικη»: πλήττονται πολύ περισσότερο οι φτωχότερες χώρες, και ιδιαίτερα εκείνες που ιστορικά δεν έχουν ίχνος ευθύνης για την δημιουργία του φαινομένου του θερμοκηπίου.

Αλλά, στη ζώνη της Μεσογείου, και σε χώρες όπως η Ελλάδα, θα υπάρξουν σοβαρές επιπτώσεις. Η μέση ετήσια θερμοκρασία στην περιοχή έχει αυξηθεί περίπου κατά 1 βαθμό Κελσίου, ενώ η αντίστοιχη παγκόσμια αύξηση είναι 0,74 βαθμοί Κελσίου. Οι επιπτώσεις θα αφορούν σε πολλούς τομείς και θα επιφέρουν πλήγμα στους διαθέσιμους φυσικούς πόρους, στην οικονομία και στον τρόπο ζωής. Θα επιταθεί το πρόβλημα της ξηρασίας, της λειψυδρίας και θα υπάρξει επιτάχυνση της ερημοποίησης. Παραθαλάσσιες πόλεις, όπως περιοχές της Θεσσαλονίκης και του Μεσολογγίου, θα βρεθούν πιθανώς κάτω από την στάθμη του νερού. Όσον αφορά στη φύση και τη βιοποικιλότητα θα υπάρξει π.χ. μετανάστευση πτηνών από το Ταίναρο,

πέρα από τα Ελληνικά σύνορα, βορειότερα. Θα υπάρξουν επιπτώσεις στην αγροτική παραγωγή και στις καλλιέργειες. Θα υπάρξει μεγαλύτερο πρόβλημα από τις φωτιές, που θα οδηγούν στην απώλεια δασών και στην έκλυση διοξειδίου του άνθρακα. Θα έχουμε επιπτώσεις στον τομέα της υγείας, με επανεμφάνιση ασθενειών που απαντώνται σήμερα μόνο σε θερμότερα κλίματα. Θα δεχθεί χτύπημα ο τουρισμός.

Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι το ζήτημα των κλιματικών αλλαγών αποτελεί παγκόσμιο πρόβλημα, και ως τέτοιο απαιτεί παγκόσμια λύση. Στο ζήτημα αυτό η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει πρωταγωνιστικό ρόλο σε διεθνές επίπεδο. Στο Μπαλί, τον περασμένο Δεκέμβριο, στην Σύνοδο των Ηνωμένων Εθνών για το κλίμα, και μετά από πολύ δύσκολη διαπραγμάτευση, πετύχαμε τους στόχους που είχαμε θέσει ως Ευρωπαϊκή Ένωση. Αρχίζουν πλέον οι διαπραγματεύσεις για μια νέα διεθνή συμφωνία, που πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί ως το τέλος του 2009.

Έχουμε πολλή δουλειά μπροστά μας τα επόμενα δύο χρόνια. Η «διπλωματία του κλίματος» είναι ιδιαίτερα έντονη. Η διαδικασία των Ηνωμένων Εθνών θα έχει βεβαίως πρωτεύοντα λόγο. Θα έχουμε όμως ενεργό παρουσία και συμμετοχή σε μια σειρά από διεθνή fora, όπως το G8, και θα δώσουμε ιδιαίτερη έμφαση στους διμερείς διαλόγους και συναντήσεις κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σημαντικούς παίκτες στο διεθνές σύστημα, όπως είναι οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Κίνα, η Ινδία.

Στις επικείμενες πλέον σκληρές διαπραγματεύσεις στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι να υπάρξει συμφωνία όλων των κρατών, ώστε να περιορισθεί η άνοδος της θερμοκρασίας παγκοσμίως όχι περισσότερο από 2 βαθμούς. Για να επιτευχθεί αυτό, θα πρέπει οι παγκόσμιες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου να περιορισθούν ως το 2050 κατά το ήμισυ σε σχέση με τα επίπεδα του 1990.

Τον περασμένο Μάρτιο, οι Ευρωπαίοι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων δεσμεύτηκαν να μειώσουν τις εκπομπές της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά 30% ως το 2020, με την προϋπόθεση ότι και οι άλλες ανεπτυγμένες χώρες θα κάνουν το ίδιο, στο πλαίσιο της νέας διεθνούς συμφωνίας. Μέχρι, όμως, να συναφθεί αυτή η διεθνής συμφωνία, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δεσμευθεί να μειώσει μονομερώς τις εκπομπές της κατά τουλάχιστο 20% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990 ως το 2020, ανεξάρτητα από το τι θα πράξουν οι άλλες χώρες. Ο ηγετικός ρόλος, η αξιοπιστία και η αποτελεσματικότητα της δράσης της Ένωσης στο διεθνές πεδίο κρίνεται, σε μεγάλο

βαθμό, από τα μέτρα που λαμβάνει στο εσωτερικό της.

Πρώτα από όλα, η Ένωση βρίσκεται σε πολύ καλό δρόμο και θα επιτύχει το στόχο της για την πρώτη περίοδο του Κιότο, που λήγει το 2012. Ο στόχος αυτός είναι 8%. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε ακόμη πρόσφατα, στις 23 Ιανουαρίου, μια πολύ σημαντική δέσμη προτάσεων για μέτρα σχετικά με τις κλιματικές αλλαγές και την ενέργεια, ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι που είχαν τεθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πέρυσι.

Σε αυτή τη δέσμη μέτρων περιλαμβάνεται: Πρόταση αναθεώρησης της οδηγίας για το κοινοτικό σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου. Πρόταση για δίκαιη κατανομή βαρών επί τη βάση του κατά κεφαλή ΑΕΠ, σχετικά με τις προσπάθειες που πρέπει να καταβάλουν τα κράτη-μέλη για μειώσεις εκπομπών στους τομείς της οικονομίας που δεν καλύπτονται από το σύστημα εμπορίας. Ακόμη, προτάσεις σχετικά με την αύξηση του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο 20% ως το 2020, τη βελτίωση της αποδοτικότητας και της εξοικονόμησης ενέργειας κατά 20% ως το 2020, και, τέλος, τη διαμόρφωση νομικού πλαισίου για τη γεωλογική δέσμευση και αποθήκευση του διοξειδίου του άνθρακα, με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος από την εφαρμογή αυτής της τεχνολογίας. Τέλος, αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι η Επιτροπή έχει προτείνει ήδη και άλλα σημαντικά μέτρα στην ίδια κατεύθυνση. Αναφέρω ενδεικτικά τις προτάσεις για την καλύτερη ενεργειακή απόδοση και εξοικονόμηση ενέργειας των αυτοκινήτων, τη μείωση του διοξειδίου του άνθρακα στα καύσιμα, τις αεροπορικές μεταφορές, ακόμη για την τελική διάθεση απορριμμάτων, το γνωστό δηλαδή ζήτημα των χωματερών.

Για όσους δεν είναι και τόσο εξοικειωμένοι με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο «λαβύρινθο» των Βρυξελλών, το επόμενο στάδιο, μετά την πρόταση της Επιτροπής, είναι η διαδικασία της συναπόφασης, δηλαδή της συζήτησης και ψήφισης της πρότασης από το Συμβούλιο Υπουργών και το Κοινοβούλιο. Έχει πολύ μεγάλη σημασία, για την επίτευξη των στόχων μας, η όσο το δυνατόν ταχύτερη ψήφιση των μέτρων αυτών.

Από το «παγκόσμιο» και το «ευρωπαϊκό» θα ήθελα να επανέλθω στο «τοπικό» και στην Ελλάδα. Θα ήθελα να διατυπώσω, σε αδρές γραμμές, ορισμένες σκέψεις για την αντιμετώπιση του ζητήματος των κλιματικών αλλαγών στην Ελλάδα.

Πρώτο. Η Ελλάδα θα πρέπει να υλοποιήσει με συστηματικό τρόπο τους στόχους της, με βάση το πρωτόκολλο του Κιότο. Ο στόχος για την Ελλάδα είναι +25%. Ενώ ο συνολικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι μείωση -8%. Για ορισμένα κράτη-μέλη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, έχει επιτραπεί αύξηση των εκπομπών. Ήδη το 2005 είχε αύξηση εκπομπών στο 25,4%. Με προβολή στο 2010, και επί τη βάση του συνόλου των μέτρων που έχουν ήδη ληφθεί, οι εκπομπές της Ελλάδας θα ανέλθουν στο +34,7%. Χρειάζεται μεγάλη προσοχή επομένως στο σημείο αυτό, γιατί μόνο με εφαρμογή πρόσθετων μέτρων, που σχεδιάζονται, θα επιτύχει η Ελλάδα -και έχει ασφαλώς αυτή τη δυνατότητα- το στόχο του Κιότο και σύμφωνα με υπολογισμούς να φθάσει ελάχιστα κάτω από το 25%, στο +24,9%. Αυτό είναι ένα στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη σε οποιοσδήποτε νέες μεγάλες επενδυτικές αποφάσεις, ιδίως στον ενεργειακό τομέα, που θα επιβάρυναν ενδεχομένως αρνητικά το ισοζύγιο του διοξειδίου του άνθρακα. Επίσης, για το 2020, πέραν των μειώσεων που θα επιτευχθούν από τη λειτουργία του συστήματος εμπορίας, θα χρειασθεί και μείωση κατά 4% από το επίπεδο του 2005, για εκείνες τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα που προέρχονται από εγκαταστάσεις και τομείς που δεν καλύπτονται από το σύστημα εμπορίας.

Δεύτερο. Η εφαρμογή της δέσμης μέτρων έχει κόστος για όλα τα κράτη-μέλη. Αλλά η κατανομή αυτού του κόστους στην πρόταση της Επιτροπής έχει γίνει με δίκαιο τρόπο. Το κόστος εφαρμογής για την Ελλάδα θα προσεγγίσει το 0,6% του ΑΕΠ. Υπάρχει πάντως γενική συναίνεση ότι όποιος κάνει γρήγορες και έξυπνες κινήσεις σε αυτό το πεδίο, θα έχει μικρότερο κόστος. Εξάλλου, το απαιτούμενο κόστος εν γένει υπερεκτιμάται, διότι δεν λαμβάνονται υπόψη οι παράπλευρες θετικές επιπτώσεις. Για παράδειγμα η μείωση της χρήσης των ορυκτών ενεργειακών πόρων, ιδίως του πετρελαίου, θα μειώσει το κόστος της σχετικής δαπάνης εισαγωγής των εν λόγω πόρων και θα ενισχύσει ουσιαστικά την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού. Παράλληλα, η μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα θα συμβάλει στη βελτίωση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα, δημιουργώντας έτσι τεράστιο

όφελος για την υγεία.

Τρίτο. Γίνεται πολλές φορές έντονη συζήτηση για το δύσκολο δίλημμα που προκύπτει ανάμεσα στην εξασφάλιση των ενεργειακών αναγκών της χώρας από τη μια πλευρά και της πολιτικής περιβάλλοντος και κλιματικών αλλαγών από την άλλη. Όμως, σήμερα, στους διάφορους τομείς πολιτικής πρέπει να ενσωματώνονται το περιβάλλον και οι κλιματικές αλλαγές. Πρέπει, ακόμη, το ισοζύγιο διοξειδίου του άνθρακα να αποτελεί κρίσιμο κριτήριο των επιχειρηματικών και οικονομικών σχεδιασμών. Στο πλαίσιο αυτό, ασφαλή οδηγό για επενδυτικές αποφάσεις αποτελεί η εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών, με την έννοια ότι η σωστή εφαρμογή τους δημιουργεί προϋποθέσεις για επίτευξη ακόμη και κερδών, π.χ. με την πώληση δικαιωμάτων εκπομπών μέσω του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων, που βασίζεται στους μηχανισμούς της αγοράς. Αντίθετα, στην περίπτωση που δεν τηρηθούν οι υποχρεώσεις μείωσης εκπομπών, προκύπτει οικονομική επιβάρυνση για εκείνους που αδράνησαν.

Τέταρτο. Για την Ελλάδα, σε ένα μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, μεγάλη σημασία θα έχει η βελτίωση της αποδοτικότητας και η εξοικονόμηση ενέργειας. Υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες σε αυτόν τον τομέα. Ευρύτερα, άλλωστε, η αποδοτικότητα και η εξοικονόμηση ενέργειας είναι γρηγορότερη, αποτελεσματικότερη, οικονομικότερη και προβάλλει ολοένα και περισσότερο ως μια αποτελεσματική λύση, αν μη τι άλλο, σε ένα ενδιαμέσο χρόνο ως την ακόμη ευρύτερη διάδοση φθηνότερων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη της εταιρίας συμβούλων McKinsey, επενδύσεις σε ετήσια βάση στον τομέα της εξοικονόμησης ενέργειας, ύψους 170 δις δολαρίων σε παγκόσμιο επίπεδο θα απέδιδαν ετήσιο κέρδος περίπου 17% ή 29 δις δολάρια. Αυτές οι επενδύσεις, που θα περιλάμβαναν μόνο χαμηλού κόστους, εύκολης εφαρμογής και άμεσης απόδοσης μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας, θα οδηγούσαν σε πολύ σημαντικές μειώσεις εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Υπάρχουν π.χ. μεγάλα περιθώρια για τη βελτίωση της [αξιοποίησης της ενέργειας](#) στα εμπορικά κτίρια και τις κατοικίες, και μάλιστα όχι μόνο στις νέες κατασκευές αλλά και στις παλιές. Έχει υπολογισθεί ότι 40% των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα οφείλεται στα κτίρια.

Πέμπτο. Η Ελλάδα, όπως και οι άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανέλαβε τη δέσμευση, ως το 2020, το 20% της κατανάλωσης ενέργειας να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές. Ο στόχος για την Ελλάδα είναι 18% έναντι του 2005, οπότε το

μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, συμπεριλαμβανομένης της υδροηλεκτρικής, ανήρχετο στο 8%. Η αύξηση του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι σημαντική. Για να το επιτύχει αυτό, η χώρα μας πρέπει να χαράξει ολοκληρωμένη στρατηγική. Η γεωμορφολογία της χώρας παρέχει μεγάλες δυνατότητες εκμετάλλευσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οι οποίες καλύπτουν σήμερα ένα σχετικά μικρό μερίδιο των αναγκών σε ενέργεια. Μπορεί να δοθεί έμφαση, πέρα από την ηλιακή και την αιολική, και σε άλλες μορφές, όπως είναι η γεωθερμία και η βιομάζα. Οι τοπικές κοινωνίες πρέπει να συμμετέχουν σε αυτές τις διαδικασίες με σωστή πληροφόρηση για τα περιβαλλοντικά και οικονομικά οφέλη που αποφέρουν οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Αν και με βάση τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάθε κράτος μέλος είναι μόνο αρμόδιο για την επιλογή των πηγών ενέργειας και του τρόπου εγκατάστασης των μονάδων παραγωγής, η χρήση διαφόρων ορυκτών καυσίμων για την ηλεκτροπαραγωγή πολλαπλασιάζει την παραγωγή αερίων του θερμοκηπίου και εξουδετερώνει τις προσπάθειες μείωσης που καταβάλλουν οι λοιποί βιομηχανικοί και άλλοι κλάδοι για περιορισμό των αερίων του θερμοκηπίου. Είναι προς το συμφέρον της χώρας να στραφεί σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και είναι θετικό ότι αυτή είναι η πολιτική της κυβέρνησης.

Έκτο. Υπάρχουν συγκεκριμένοι στόχοι τους οποίους πρέπει να πετύχουν τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ό,τι αφορά και τα βιοκαύσιμα. Από ενεργειακή άποψη, τα βιοκαύσιμα θα μπορούσαν να συμβάλουν στη σταδιακή απεξάρτηση της Ένωσης από τις εισαγόμενες πηγές ενέργειας. Έχουν σημασία στην χώρα μας και για τους αγρότες που καλλιεργούν π.χ. ζαχαρότευτλα. Πρέπει όμως να είμαστε προσεκτικοί στο θέμα των βιοκαυσίμων. Η μαζική χρήση τους ενδέχεται να έχει αρνητικές συνέπειες, τόσο περιβαλλοντικές όσο και κοινωνικές. Για παράδειγμα, κατά την παραγωγή τους, η κατανάλωση ενέργειας και η αντίστοιχη εκπομπή διοξειδίου του άνθρακα ενδέχεται να είναι μεγαλύτερη από την ενέργεια που υποτίθεται ότι εξοικονομείται κατά την τελική χρήση τους ως καύσιμη ύλη.

Επίσης, η αναμενόμενη ραγδαία αύξηση της ζήτησής τους μπορεί να οδηγήσει στον επαναπροσδιορισμό του αγροτικού προγραμματισμού σε μια χώρα, δηλαδή στην εγκατάλειψη παραδοσιακών καλλιεργειών και στην αναζήτηση νέων καλλιεργήσιμων εκτάσεων, με αρνητικές συνέπειες στα οικοσυστήματα, αλλά και στην επάρκεια ορισμένων αγροτικών προϊόντων. Τα τροπικά δάση κινδυνεύουν να θυσιαστούν προς

όφελος ενεργειακών καλλιεργειών. Επίσης, η αναμενόμενη άνοδος των τιμών, ως συνέπεια της ενεργειακής ζήτησης, σε πολλά αγροτικά είδη πρώτης ανάγκης θα δημιουργήσει σοβαρές κοινωνικές αναταράξεις σε φτωχές χώρες, γιατί δεν θα είναι δυνατή η εξασφάλιση τροφής για μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Από περιβαλλοντική άποψη, τα λεγόμενα βιοκαύσιμα δεύτερης γενιάς αναμένεται να έχουν καλύτερα αποτελέσματα. Γι' αυτό εξάλλου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο όρισε ότι τα βιοκαύσιμα πρέπει να είναι βιώσιμα. Η Επιτροπή στη δέσμη μέτρων της για το κλίμα και την ενέργεια έχει συμπεριλάβει την εισαγωγή αυστηρών κριτηρίων βιωσιμότητας και αειφορίας.

Έβδομο. Θα πρέπει να συνοδεύεται πάντα η πολιτική για την αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών από σειρά μέτρων σε πολλούς τομείς. Αυτό θα σήμαινε π.χ. στον τομέα των μεταφορών αντιμετώπιση του κυκλοφοριακού, επιβολή ειδικού φόρου στους κατόχους αυτοκινήτων αναψυχής μεγάλου κυβισμού 4X4, κίνητρα για την απόσυρση των παλιών αυτοκινήτων και την ενίσχυση αγοράς φθηνών αυτοκινήτων, ώστε να ανανεωθεί ο στόλος με αυτοκίνητα καθαρής τεχνολογίας. Θα σήμαινε, επίσης, την αντιμετώπιση του προβλήματος των χωματερών. Θα σήμαινε την ενίσχυση της πράσινης επιχειρηματικότητας για πιο καθαρά προϊόντα. Θα σήμαινε διατήρηση όσο το δυνατόν πιο πολλών ελεύθερων χώρων πρασίνου.

Όγδοο. Μεγάλη σημασία, τέλος, έχει η ευαισθητοποίηση των πολιτών. Είναι καθήκον μας να καλλιεργήσουμε την οικολογική συνείδηση – οι γονείς στα παιδιά, οι δάσκαλοι στους μαθητές, οι πολιτικοί στους πολίτες. Σήμερα ο πολίτης εκφράζεται ως ψηφοφόρος και ως καταναλωτής. Η περιβαλλοντική ευαισθησία του αντανακλάται στις πολιτικές του επιλογές και στις καταναλωτικές του συνήθειες. Για να ανταποκριθούν στο γεγονός αυτό, τα κόμματα και οι επιχειρήσεις πρέπει να ενσωματώσουν το περιβάλλον στο μακροπρόθεσμο σχεδιασμό τους, στις πολιτικές τους, στην καθημερινή τους πρακτική. Ακόμη, μπορεί και πρέπει να διαδοθεί περισσότερο η περιβαλλοντική εκπαίδευση στα σχολεία. Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιεύθηκαν πρόσφατα, το περιβάλλον είναι προαιρετικό μάθημα στα σχολεία και ο αριθμός των μαθητών που το παρακολουθεί είναι πολύ μικρός, μόνο 7% των μαθητών του Γυμνασίου.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να πω ότι χαίρομαι πραγματικά που περιβαλλοντικές ανησυχίες έχουν μπει για τα καλά στην πολιτική ζωή της χώρας μας. Η σημερινή εκδήλωση συμβάλλει στην προώθηση της περιβαλλοντικής πολιτικής συνείδησης στην Ελλάδα. Θα ήθελα να συγχαρώ, για μια ακόμη φορά, το Ινστιτούτο Δημοκρατίας

Κωνσταντίνος Καραμανλής για την εξαιρετική πρωτοβουλία του. Το περιβάλλον, όπως και η δημοκρατία είναι άλλωστε δείγμα πολιτισμού. Περιβάλλον, Δημοκρατία, ανθρώπινα δικαιώματα και κοινωνική δικαιοσύνη είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους. Η Ελλάδα και εδώ οφείλει να είναι πάντα πρωτοπόρος.

Το κείμενο αποτελεί ομιλία σε εκδήλωση που διοργάνωσε το «Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κ. Καραμανλής» στις 22 Φεβρουαρίου 2008 στην Αθήνα.